

pitanja i odgovore, ali i kako bi ekohistoriji omogućili novu perspektivu. Interakcija između ekohistorije i ostalih disciplina je obostrana, stoga je omogućen napredak u svim poljima istraživanja.

Osim navedenih tema, autori navode i vlastita iskustva iz Rachel Carson Centra u Munchenu. Upravo je rad u RCC omogućio znansvenicima da se suoče i otkriju različite načine kako poboljšati vlastite radove. Suradnja sa različitim stručnjacima je, prema navodima autora, nezaboravno iskustvo; međusobni savjeti i razgovori su svima na RCCu uvelike pomogli kako bi ispunili vlastite znanstvene zadatke.

Domagoj SKELIN

BLACKBOURN, DAVID, »THE CULTURE AND POLITICS OF ENERGY IN GERMANY: A HISTORICAL PERSPECTIVE«, RCC PERSPECTIVES. 2013/4

Što pokreće svijet? To je teško pitanje, čiji odgovor ovisi o različitim faktorima, a na kraju krajeva ovisi i o osobi koja se suoči s navedenim problemom. Svatko percipira svijet oko sebe na sebi svojstven način. Percepcija svijeta je ujedno i glavni faktor koji vodi pojedince, a potom i civilizacije, prema budućnosti. Dakle, kako ići prema budućnosti, odnosno, kako ju *postići*? Mnoge opcije ulaze u obzir, ali svi su aspekti u jednu ruku povezani i ovise o percepciji *energije*. Težnja za energijom i energetske resursima prožima ljudsku povijest od početka civilizacija do današnjih dana. Napretkom civilizacije, ljudska ovisnost o energiji postala je sve veća, a izostanak energije u modernome svijetu je postao nezamisliv. Članak Davida Blackbourna, povjesničar specijaliziran za tematiku njemačke energetske politike, napravljen prema govoru koji je potonji održao u Rachel Carson Centru, pokušava objasniti i obrazložiti njemački odnos prema energiji kroz povijest, točnije, odnos prema energiji i energetske resursima koji su pokretali industriju te prikazuje kakav je utjecaj imala na današnju energetske politiku Njemačke.

Autor započinje tvrdnjom kako je potreba za energijom i resursima pojava koja nije direktno proizašla iz industrijske revolucije, već je ona prisutna dugo u ljudskoj povijesti. Kao primjere toga navodi korištenje vatre i pripitomljavanje životinja još iz vremena prije razvitka većih civilizacija. No, pitanje je kakva je bila percepcija energije onoga svijeta, a kakva čovječastva ranonovovjekovnog i modernoga svijeta. Naravno, usporedba je nemoguća i u ovome slučaju nebitna, ali je bitno za naglasiti jednu zajedničku karakteristiku svim periodima ljudske civilizacije: kako je rasla ljudska potreba za vatrom (*energijom*) raslo je i nezadovoljstvo prema dobivenoj količini istoga. Za zadovoljavanje potreba i sve razvijenije ekonomske slike svijeta, ljudi predindustrijske, a potom i industrijske, Njemačke trebali su dobivati sve veće i veće količine energije koja bi omogućila masovnu proizvodnju i samim time ekonomski napredak. Iskorištavanje jednoga resursa (kao što je npr drvo korišteno za dobivanje vatre) je vodilo ka nedostatku istoga te je vremenom rasla svijest o uvjetima, odnosno okolišu, oko kojega se jedna kulturna i ekonomija razvijala.

Industrijska revolucija je predstavljala logičan slijed gospodarskoga razvoja. Kao što se transformirala dotadašnja privreda, transformirala se i ljudska potreba prema resursima. Ugljen se predstavio kao veći i trajniji izvor energije; dovoljno moćan, i na prvi pogled nepresušan izvor, koji je zadovoljavao potrebe novoga industrijskoga doba. Autor prijelaz na ugljen pokušava problematizirati pitanjem: je li ono doista bilo nužno ili su razlozi više socijalno - političkoga karaktera? Autor se osvrće prema navodima Joackima Radkau-a da u Njemačkoj nije postojala direktna prijetnja od nedostatka drveta, već su rasle potrebe za istim; šume su u tome trenutku imale izrazito profitabilni potencijal stoga je rasla potreba da se poveća kontrola i vlasništvo nad njima. Problem je nastao zbog nepostojanja sistema raspodjele i pravila o kontroli šuma pa je prijelaz i korištenje ugljena, kao tek *otkrivenog* resursa, bilo institucionalno jednostavnije i jasnije. Ugljen je bio prihvaćen i od strane znansvenika i od strane javnosti i predstavljao je novo doba, doba napretka i gospodarskoga rasta. No, kao i u slučaju s drvetom, ugljen je sve više ulazio u upotrebu te se ponovno postavljalo pitanje koliko i do kojega će trenutka on biti u opskrbi. Pojavila se skepsa o *nepresušnom* izvoru ugljena, a obilate količine korištenoga ugljena dodatno su pojačale zabrinutost o količini koja je ostala.

Strah od potrošnje ugljena natjerala je znanstvenike i političare da se okrenu potrazi za novim izvorom energije. Naučeni prošlim iskustvima, orijentirali su se prema količinski rasprostranjenom i u tome trenutku najočiglednijem obliku obnovljive energije: hidroelektričnoj energiji. »White coal«¹, kako su u početku zvali hidroelektričnu energiju, je trebao predstaviti, kao i svojevremeno ugljen, novo doba u gospodarstvu i odnosu prema energentima. Energija proizvedena u hidroelektranama je, osim zbog svoje obnovljivosti, predstavljala i drugačiji oblik gledanja na industrijalizirani svijet. Simbolizirala je raskid od monopolista ugljena koji su dominirali Njemačkom te je trebala biti liberalni oslonac koji bi donio elektrifikaciju u svaki dom u njemačkim zemljama, neovisno o statusu pojedinaca i obitelji. Za razliku od svojih prethodnika, koji su zadovoljavali bazične ekonomske potrebe, hidroelektrična energija nije u potpunosti ispunila očekivanja. Osim proizvodnje energije, brane su također trebale obavljati različite dužnosti (npr. zaštita od poplava i održavanje razine rijeka), a nisu proizvodile količinu električne energije koja bi isplatila sav uloženi novac. Manji profiti značili su povrat prijašnjim oblicima, ali su brane i dalje bile u upotrebi.

Ulazak u 20. stoljeće značio je okretanje prema novootkrivenoj nuklearnoj energiji. Nuklearna energija je bazično predstavljala znanstveni napredak, drugim riječima *science based progress*. Ono nije pretjerano ovisilo o prirodnim uvjetima, što je samo po sebi predstavljalo svojevrsnu inovaciju u pogledu poimanja same energije i energenata. Međutim, upoznata katastrofama u Hirošimi i Nagasakiju prouzrokovanim nuklearnim oružjem, javnost je osjećala nelagodu prema ovakvome obliku energije, a svaka daljnja katastrofa je sve više okretala javnost od nuklearne opcije. Unatoč tomu, nuklearna energija proizvedena u reaktorima značila je veoma mnogo u napretku 20. stoljeća: ona je proizvodila dovoljnu količinu koja je mogla opskrbiti i zadovoljiti potrebe gospodarstva 20. stoljeća. Autor napominje važnost kulturne percepcije u poimanju energije i novih izvora energije. Svaki od navedenih energenata u industrijskome svijetu je istovremeno prihvaćen s entuzijazmom, ali i s određenom dozom straha. Lokomotive pokretane ugljenom su trebale srušiti aristokraciju, hidroelektrična energija je trebala svrgnuti monopoliste, dok je nuklearna energija trebala predstaviti neiscrpan izvor koji nije pretjerano ovisio o prirodnim izvorima, a kojega je vodila znanstvena elita. S druge pak strane imamo percepciju ugljena kao nečistoga izvora i zagađivača, dok su nuklearni reaktori i brane teško prihvaćene zbog sigurnosnih razloga i bojazni javnosti.

Dakle, kako moderna njemačka percipira energiju i kakvu energetska politiku zastupa? Autor predstavlja Njemačku kao zemlju perjanicu u promoviranju obnovljivih, čistih, izvora energije i kao primjer koji ostali mogu slijediti. Ne propušta napomenuti da, unatoč orijentaciji prema, i promoviranju, *čiste* energije, Njemačka je pred kraj 20. stoljeća i dalje ovisila o uveznoj električnoj energiji dobivenoj iz nuklearnih reaktora. Na početku 21. stoljeća sve se manje oslanja na nuklearnu energiju te se orijentira na solarnu energiju, hidroelektrane i vjetrenjače, kao i na korištenje biogoriva.

Članak Davida Blackbourn pruža sažet, ali temeljit uvid u povijest Njemačke politike prema energentima. Otvara prostor za daljnje istraživanje, ne samo u vezi ekonomske historije, već i na određenim aspektima ekohistorije, socijalne i kulturne historije. Pruža objašnjenja koja daju skroman uvid u problematiku, ali dovoljan kako bi se zainteresiralo za daljnje proučavanje.

Domagoj SKELIN

ASIAN ENVIROMENTS. CONECTION ACRSOSS BORDERS, LANDSCAPES AND TIMES, RCC PERSPECTIVES 2014/3

Mnogi današnji ekosustavi su ugroženi, što je ponajviše posljedica ljudskog djelovanja. Izgleda da ljudi više nemaju puno razumijevanja za prirodu i prirodne procese, iako nam je u prirodi svaki uvijet egzistencije. Čuvanje okoliša je od krucijalnog značaja što mnogi današnji znanstvenici koji se bave

¹ »Bijeli ugljen«

Ekonomska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Volumen X. / Broj 10
Zagreb - Samobor 2014.
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR - 10000 Zagreb
tel.: +385/1/4092-148, fax: +385/1/4092-879
sites.google.com/site/ekoekohist/

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Sunakladnici / Co-publishers:

Međunarodni istraživački projekti: »Triplex Confinium - Hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu« (voditelj prof. dr. sc. Drago Roksandić) i Triplex Confinium - »Hrvatska riječna višegraničja« (voditeljica: prof. dr. Nataša Štefanec) Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-chief:

Hrvoje Petrić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moačanin, Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksandić - predsjednik (Zagreb), Daniel Barić (Le Havre-Pariz, Francuska), Slaven Bertoša (Pula), Zrinka Blažević (Zagreb), Tatjana Buklijaš (Auckland, New Zealand), Goran Đurđević (Požega), Josip Faričić (Zadar), Borna Fürst Bjeliš (Zagreb), Boris Golec (Ljubljana, Slovenija), Hrvoje Gračanin (Zagreb), Paul Hirt (Tempe, SAD), Andrej Hožjan (Maribor, Slovenija), Halil Inalcik (Ankara, Turska), Egidio Ivetic (Padova, Italija), Silvije Jerčinović (Križevci), Karl Kaser (Graz, Austrija), Isao Koshimura (Tokio, Japan), Marino Manin (Zagreb), Christof Mauch (München, Njemačka), Kristina Milković (Zagreb), Ivan Mirnik (Zagreb), Mirjana Morosini Dominick (Washington D.C., SAD), Géza Pálffy (Budimpešta, Mađarska), Daniel Patafta (Zagreb), Hrvoje Petrić (Zagreb), Lajos Rácz (Szeged, Mađarska), Gordan Ravančić (Zagreb), Marko Šarić (Zagreb), Mladen Tomorad (Zagreb), Jaroslav Vencalek (Ostrava, Češka), Milan Vrbanus (Slavonski Brod, Zagreb), Frank Zelko (Burlington, VT, SAD), Zlata Živaković Kerže (Osijek), Ivana Žebec Šilj (Zagreb)

Prijelom / Layout:

Saša Bogadi

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

ISSN 1849-0190 (Online)

ISSN 1845-5867 (Tisak)

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2014.

Adresa uredništva / Mailing adresss:

Hrvoje Petrić (urednik)
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: hrvoje.petric@ffzg.hr
ili Vinka Vošickog 5, HR-48000 Koprivnica

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH i Koprivničko-križevačke županije

Na naslovnici / Cover:

Idrija prema Valvasorovoj Topografiji Kranjske iz 1679.

Ekonomsku i ekohistoriju referiraju:

CAB Abstracts

HISTORICAL ABSTRACTS, ABC CLIO Library, Santa Barbara, California, USA

AMERICA: HISTORY AND LIFE, Washington, USA

JOURNAL OF ECONOMIC LITERATURE (JEL), Pittsburgh, USA

CENTRAL AND EASTERN ONLINE LIBRARY, Frankfurt am Main, Deutschland

ECONLIT - AMERICAN ECONOMIC ASSOCIATION, Nashville, USA